

d e z a l m

De Buyser G
2/2/1975

STAD MECHELEN

De Buyser
F100

GIDS - CATALOGUS
van het
MUSEUM DER
MECHELSE KUNSTAMBACHTEN

HUIS "DE ZALM" ZOUTWERF 5

HET GEBOUW EN ZIJN VERZAMELINGEN

Het huis "De Zalm" was eertijds het ambachtshuis van de Vishandelaars. Deze kochten op 20 september 1519 het huis van de stichting der "60 Gebroeders" in Sint-Romboutskerk (1) en lieten het enkele jaren later tot op de grond afbreken. In 1530 werd de bouw van hun nieuw ambachtshuis aangevangen. Omstreeks 1535 was het werk bijna klaar en werd het huis, "In den Grooten Zalm" geheten, in gebruik genomen. Daarnaevens bevond zich het "Innehuiysken", dat door een brand vernield werd, maar in 1680 heropgebouwd werd door de zorgen van het vishandelaarsambacht. Alzo kreeg het dan ook de naam van "den kleinen Zalm". Thans is dit nevengebouw in gebruik als conciërgewoning bij het museum.

In 1610 eerst werd de geveltop van "den Grooten Zalm" verder afgewerkt. Dit is wel zichtbaar aan de stijlverschillen in de voorgevel. In 1715 werd, ten gevolge van de slechte toestand waarin de gevel zich bevond, een balustrade afgebroken en werden enkele beelden die de gevel sierden, verwijderd. De geveltop kreeg alsdan zijn huidige gedaante.

Met de Franse Revolutie kwam ook het einde van de ambachten. Hun goederen werden verbeurd verklaard en als staatseigendom verkocht. Zo ook het huis der Vishandelaars. Op 2 juni 1798 werd het aangekocht door J.B. Olivier, een voornaam stadsgenoot.

Later werd het gebouw eigendom van dhr. Stobbeler, antiquair, waarna het in handen kwam van de befaamde Mechelse kunstschilder Willem Geets. Daaraan herinnert nog de monumentale schouw in het kleine zaaltje op de eerste tussenverdieping.

De Stad Mechelen werd eigenaar van het gebouw door aankoop bij de erfgenamen van wijlen Willem Geets op 30 november 1943.

Bij een luchtaanval op 19 april 1944 en het neerkomen van een V-bom op 15 februari 1945 werd het gebouw zwaar beschadigd. Vooral de achterbouw werd erg getroffen.

Sindsdien op een gelukkige wijze gerestaureerd, werd "De Zalm" ingericht als Museum der oude Mechelse Kunstambachten. De opening ervan had plaats in 1959.

Gelijkvloers en eerste verdieping tonen de bezoeker voortbrengselen van de vroegere Mechelse kunstnijverheden. Op de tussenverdieping herinnert een afdeling aan de geschiedenis van het gebouw en het Ambacht der Vishandelaars. De zaal op de tweede verdieping is voorbehouden aan wisselende tentoonstellingen waarin bij voorkeur moderne kunstambachten geëxposeerd worden.

Het oude ambachtshuis "De Zalm", met zijn mooie renaissance gevel, is alzo geïncorporeerd in het leven van een moderne stad.

M. KOCKEN
Diensthooft wn.

(1) Stadsarchief Mechelen, Schepenregister 143, fo 101 ro.

2. TIN

G. Van Doorslaer heeft een aantal nuttige en belangrijke gegevens verzameld over de tingieters te Mechelen, waarbij hij wijst op de bloei van deze kunstnijverheid in de 16^e eeuw. Een ordonnantie van 16 september 1527 verklaart dat vroeger vier soorten tin te onderscheiden naar het gehalte mochten gebruikt worden. Dit aantal werd voortaan tct drie herleid : 1. de eerste soort moest gemerkt worden met het beeld van Sint Rombout waarbij het stadswapen, de roos en het individuele merk ; 2. de tweede soort eveneens met de afbeelding van de stadspatroon en het stadswapen, een gekroonde hamer en het persoonlijk teken van de vervaardiger ; 3. de derde kwaliteit, waarbij 25 % lood mocht verwerkt worden, moest voorzien zijn van het stadswapen met de zeven palen en de stempel van de tingieter. Daarenboven zou elk voorwerp van een pond of minder moeten gemerkt worden benevens het persoonlijk teken met het mechelse wapen gekroond voor de fijne tin ; met de zeven palen en klein kruisje in een rechthoek voor de tinnen potten ; met de gekroonde hamer voor lepels.

In 1613 werden in een nieuwe ordonnantie de volgende eisen gesteld :

1. op gehamerde voorwerpen (schotels, schalen, enz.) uit fijn tin vervaardigd, moesten worden aangebracht de grote roos met de initialen van de tingieter en de afbeelding van Sint Rombout vergezeld van de zeven palen, met de initialen.
2. op kleinere voorwerpen (potten, pinten, zoutvaten, kandelaars, enz.) op de draaibank vervaardigd met 2,5 % lood, zou de kleine roos geslagen worden met in het midden het wapen van Mechelen en voorzien van de initialen.
3. voor de nog kleinere voorwerpen zoals lepels, mocht een kleinere roos gebruikt worden met de zeven palen en initialen.
4. wanneer de gehamerde voorwerpen niet uit zuiver tin gemaakt waren maar 2,5 % lood bevatten, mochten ze niet gemerkt worden met de roos maar met de gekroonde hamer en de initialen ; er naast moest de afbeelding komen van Sint Rombout met de zeven palen.
5. voorwerpen waarin 25 % lood was gemengd, mochten geen merkteken dragen, tenzij het schild met de zeven palen en het merkteken van de tingieter.

Tehniek :

Tin kan gegoten of geslagen worden. In het eerste geval worden bronzen of ijzeren gietvormen gebruikt. Elke vorm bestaat uit twee of meerdere delen, die op elkaar worden geklonken en in hun midden een ruimte laten die met vloeibaar tin wordt gevuld. Vervolgens wordt de braam afgevijld en het werkstuk daarna afgedraaid op de draaibank. De onderdelen worden dan aan elkaar geweld en het voorwerp wordt op de draaibank glad afgewerkt en soms gepolijst.

In het tweede geval wordt het tin in dunne platen gegoten, die dan op een vorm worden gelegd en vervolgens met de hamer worden bewerkt. Door het hameren wordt het tinnen voorwerp iets steviger.

Voor het zgn. edeltin, waarbij dus een reliëfversiering wordt aangebracht, wordt niet het voorwerp zelf bewerkt, maar wel de vorm waarin het wordt gegoten. Zo was François Briot veeleer een graveur dan een tingieter ; hij tekende trouwens "sculpebat".

Soms worden afzonderlijk gegoten reliëfversieringen op de voorwerpen aangesoldeerd ; ook à jour bewerkte versieringen komen voor.

In onze gewesten komt ook wel het gegraveerde tin voor, soms met pointillering of arcering ingevuld : druk- of schrijffletters, initialen, wapenspreuken, enz. Naast de stippelgraving worden soms ook siermotieven aangebracht door stempeling. Eindelijk werden de voorwer-

pen soms gelakt, maar dit gebeurde slechts in de 18^e eeuw, als gevolg van de concurrentiestrijd met het veelkleurig faïence en porseleinwerk.

(Ad. Jansen & P. Baudouin, Tentoonstelling Tin, 1956).

Bibliographie :

- Oude Mechelse Kunstnijverheden, 1954, p. 58 - 60.
 A. Jansen & P. Baudouin, Tentoonstelling Tin, 1956.
 Dr. E. Van Autenboer : Het Mechels Tingietersambacht (Bijdr. tot de Geschiedenis, 45^ejrg.)

Catalogus :

1. IJZEREN STEMPELS VAN MECHELSE TINBEWERKERS :
  1. van Hendrik Jozef Francq, A^o 1800 (Stadswapen) H.J.F. - L. 13
  2. M.B. — L. 12,5
  3. (Kroontje) 81 — L. 8,2.
  4. Onduidelijk, afgesletn, op rand "W" — L. 8,7
  5. X — L. 8,7
2. KOPEREN STEMPELS

Twee ineenlopende cirkels :

  1. "DW/S.", waarboven "Malines"
  2. wapen van Mechelen met kroon — L. 5,5

Cirkel, wapen van Mechelen zonder hartschild — L. 7,9
3. IJZEREN STEMPELS van de mechelse tingieter Guiliam Van den Berg, 18^e eeuw :

Hamer in gekroonde cartouche "G VD B" — L. 8,2
 Dubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, gekroond, "G VD B" — L. 14,3
 Kleine dubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, gekroond "G VD B" — L. 9
 Cirkel, wapen van Mechelen zonder hartschild "G VD B" — L. 8,2
 Akantpalmet — L. 9
 Ovaal, wapen van aartsbisschop Hovius (1596 - 1620) — L. 7,5
 Gift J. Wafelaer
4. GROTE SCHOTEL. Tin. Onderzijde: hamer en H.I.F.; stadswapen met Sint Rombout en errond : "Henricus Josephus Francq" D. 35,3
5. BORD. Tin. Onderzijde : Grote Roos met letters ...G.C., Sint Rombout, stadswapen en errond : "Mechelen" — D. 24
 oude verzameling W. Van Caster.
6. OLIESTEL. Tin. XVIIIe eeuw. Kleine Roos, stadswapen en "I.B.B.", stadswapen, Sint Rombout en errond "Jan Bapt...is" — H. 24,5
7. BORD. Tin. Sint Michiel en "I.P.C." en Roos I.P.C., op voorzijde : merken van mechelse tingieters — D. 22
8. OLIE- EN AZIJNSTEL L XV, met de flessen. Merken : 1. vier rechthoekjes resp. "V/IP", engeltje, leeuw, (afgesleten) — H. 24,5
9. BORD. Tin. Onderkant : Kleine Roos en stadswapen met Sint Rombout en "Cornelis" ; boord : G.V.C.A.O.M. — D. 22,7
 oude verzameling W. Van Caster.
10. BORD. Tin. Grote Roos met stadswapen ; stadswapen (afgesleten en Sint Rombout en errond "...mic" ; boord : P.F. — D. 25,5
 oude verzameling W. Van Caster.
11. SCHOTEL. Tin. Onderzijde: Grote Roos met erboven: B.B. : stadswapen en Sint Rombout en ... A.C.O.; boord MWM(X)MS - D. 35,5
 oude verzameling W. Van Caster.

12. SCHOTEL. Tin. Onderzijde : stadswapen met Sint Rombout en errond "Bolsa ... An. I" ; grote Roos en erboven : "...B" ; boord : G.F.G.V.S. — D. 36,3
oude verzameling W. Van Caster.
13. DRIE TINNEN DEKSELS VAN BEKERS
1. "I.D.K." aan buitenzijde en aan binnenzijde stadswapen en "I.B.B." — D. 7,5
2. "I.V.D.E." aan buitenzijde en aan binnenzijde : stadswapen en "P.S." — D. 7,5
3. "O" aan buitenzijde en aan binnenzijde : stadswapen en "M.P." D. 7,5
14. BORD. Tin. Grote Roos met stadswapen en I.I.Q. ; stadswapen met Sint Rombout en I.I.Q. ; boord : I.M.F. — D. 24,4
oude verzameling W. Van Caster.
15. DIEPE KOM, golvende drievoudige profielrand met loofwerk ; twee horizontale hoekige hengels. Merken : 1. ovaal, Sint Rombout, ovaal wapen van Mechelen, "Mechelen", parelrand ; 2. roos waarboven kroon, omliggende schriftband "(J.B.) Van.der.Heyden" ; 3. eigenaarsinitialen op de boord "I.F.B." — D. 34,5
oude verzameling W. Van Caster.
16. BORD. Tin. Grote Roos "G. VD. B." ; Sint Rombout, stadswapen, "Vanden Bergh" — D. 22,5
17. BORD. Tin. Grote Roos en "N.S." ; Sint Rombout, N.S., Nicolaus Slavon. Boord : I.S.M. — D. 22

18. BIERKAN. Afkomstig van het ambacht der Kordewagenaars. H. 25 met deksel ; op bovenzijde deksel 2 stempels "K" en "W" ; onderaan voet jaartal 1787 ingegraveerd.
19. OLIESTEL. Tin. Stijl Louis XVI. Kleine Roos, stadswapen en letters P.G. — H. 23,5
20. BORD. Op het plat gegraveerde L XV-cartouche met wapen van het Ambacht der Vier Gekroonden, op de boord gegraveerd : "Ian Franciscus Scheltens Deken 1578". Merken : 1. Sint Rombout halflijfs op wapen van Mechelen, "Ioannes Antonius Keyaerts" ; 2. dubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, op de kroonband "(I)A.K.". — D. 24,3
21. BORD. Op de boord gegraveerd "Fransus X Slavon X Capelmeester X Vn X De X Smeen 1712". ingeslagen letters "VPG". Merken : 1. ovaal, Sint Rombout halflijfs op het wapen van Mechelen, bladkrans ; 2. dubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, op de kroonband : "...V" (Christiaan Fleming ?) ; 3. ovaal eigendomsmerk op de boord met Sint Eligius, "SL" — D. 24,6
22. SCHOTEL. Tin. Voorzijde: Anna Maria Joffroy XXXI Juli MDCCC. Midden : Zittend kind, in de rechterhand tas of schoteltje, met de linker arm rustend op doodshoofd, errond dooreengewerkte krullen. Onderkant : Op de boord : merken : stadswapen met Sint Rombout en de letters A.B. ; grote Roos met stadswapen. — D. 31
23. KAN, zacht ingesnoerde voet, peervormig met snep, zachtgewelfd scharnierend deksel met schelpenvormige klauw, vraagtekenvormig oor met kleine rust. Merken : 1. ovaal, Sint Rombout, ovaal wapen van Mechelen ; 2. dubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, kroon, onleesbare initialen. — H. 18
24. SCHOTEL. Grote Roos, stadswapen, Sint Rombout, stadswapen en A.B. Boord met ornamenten. — D. 28,5
25. BORD. Grote Roos ; Sint Rombout met stadswapen en erboven "... Mechelen" — D. 24
26. SCHOTEL. bol plat, licht holle boord. Merken: 1. ovaal, Sint Rombout halflijfs, wapen van Mechelen. "...H" ; 2. dubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, open kroon, "I.V.H." ; einde 17^e eeuw. — D. 36,5
- oude verzameling W. Van Caster.
27. OLIE- EN AZIJNSTEL, twee opengewerkte L XVI korfjes, met flessen. Merken: roos met wapen van Mechelen in het hart, "P.G.". — H. 23,5
28. INHOUDSMATEN (afb.)
1. op handvat "Dubbelkan" en "B" op boord	— H.22	D. 11,5
2. op handvat "Halve kan" en "B" op boord	— H. 14,5	D. 7,5
3. op handvat "Dubbel maatje" en "B" en "A" op boord	— H. 10,8	D. 5,6
4. op handvat "Maatje" en "B" en "A" op boord	— H. 8,5	D. 4,5
5. op handvat "1/2 maatje" en "A" en "B" op boord	— H. 6,8	D. 3,7
29. SCHOTEL. bol plat, brede licht holle boord. Merken: 1. ovaal, Sint Rombout halflijfs op wapen van Mechelen, "Ian de Kegel", parelrand ; 2. driedubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, gesloten kroon, op de band: "I.D.K." ; 3. eigenaarsinitialen "V.P." en "BS" op de boord. — D. 34,3
30. OVALE SCHOTEL, rechte boord met golvende drievoudige profielrand. Merken : 1. ovaal, Sint Rombout met wapen van Mechelen ; 2. roos met wapen van Mechelen in het hart, op de kroonband "TR" ; 3. schild met Sint Laurentius en "T", "...tot Mechelen" ; einde 18^e eeuw — 35,5 x 43,5

31. BORD. Tin. Onderzijde : Grote Roos met stadswapen ; stadswapen met Sint Rombout en "...Vleminckx". — D. 24,5
oude verzameling W. Van Caster.
32. SCHOTEL. Tin. Grote Roos met stadswapen ; Sint Rombout en stadswapen en "Vlemincx". Boord : MF - A.I.H.M. — D. 29,6
oude verzameling W. Van Caster.
33. BORD. Hamer, C A en kroon ; Sint Rombout, stadswapen en A — D. 22
34. BORD. Grote Roos met stadswapen ; stadswapen, Sint Rombout, "... Vlemincx". Boord : A H M — D. 23,2
35. OLIE- EN AZIJNSTEL. Merken : 1. ovaal. Sint Rombout, wapen van Mechelen. "(Pet)rus Fr(anciscus) Colib(rant)", 2. dubbele roos met wapen van Mechelen in het hart, op de kroonband "P.C.F." ; 18^e eeuw — H. 24,5
oude verzameling W. Van Caster.
36. KAN. ingesnoerde voet, peervormig, lichtgewelfd scharnierend deksel met rechthoekige omgebogen klauw, haakvormig oor. Merk: cirkel, wapen van Mechelen, afgesleten, initialen "IIB" (?) — H. 15,5
37. MELKKANNETJE. Merken : 1. cirkel, wapen van Mechelen waarboven "IIB" ; 2. frygische muts. "AN.V./I.I.B.". — H. 11
oude verzameling W. Van Caster.
- 38./A-B MOSTERDPOT EN STROOIBUS, getorst. 18^e eeuw — H. 13,5 en 15
39. SCHOTEL. Tin. Onderzijde : Grote Roos : stadswapen met Sint Rombout en errond "(Joa)nes Antonius Keyaerts" ; boord : F.S. D. 35,5
oude verzameling W. Van Caster.
40. OVALE SOEPTERRINE L XV. druk bewerkt en getorst, onregelmatige bovenrand. Vernieuwde bodem met merk : schild met Sint Laurentius en wapen van Mechelen. in ovaal met randschrift "... tot Mechelen" — H. 27,5 22 x 37,5
41. OLIE- EN AZIJNSTEL L XV, Sint Michiel en I, gekroonde roos I.R. — D. 24
42. BORD. Grote Roos en stadswapen, B.V.R., stadswapen en Sint Rombout, boord : H. (D) C. — D. 24,4
oude verzameling W. Van Caster.
43. DIEPE SCHOTEL. Sint Rombout met stadswapen ; Grote Roos met (P.V.) B. ; boord : PVB. — D. 34
oude verzameling W. Van Caster.
44. SCHOTEL. Tin. Onderzijde : Grote Roos (afgesleten), stadswapen, afbeelding van Sint Rombout en ...O. (aan rechterkant) ; aan boord : FVS 1813 AMUS. — D. 32,8
oude verzameling W. Van Caster.
45. OLIE- EN AZIJNSTEL L XV. 4 merken, (3^e een leeuwjtje ?) en X met kroontje — H. 26
46. OLIE- EN AZIJNSTEL. Engel en A.H., aan onderkant C.W. (tweemaal) — H. 24,5
47. BORD. Tin. Onderzijde : Hamer I.H.F., stadswapen en "...anno 1800 Hen..." — D. 17,4
48. BORD. Tin. Grote Roos en J.R.V.R., Sint Rombout met stadswapen en ... Rum. van Rijmenam ; boord : A.P. — D. 21,8
49. BORD. Tin. Grote Roos en stadswapen, Sint Rombout met stadswapen, errond : ...Es Antonius (Feyae)rts 1745 ; boord : I.D.B. D. 22

§ Voor de beschrijving van bepaalde voorwerpen werd gebruik gemaakt van de Catalogus : "Tentoonstelling Tin, Sterckshof, 1956".